

Historien om våra minsta

Eva Österberg: *De små då. Perspektiv på barn i historien.*
Natur & Kultur 2016, 422 s.

Det var med nyfikenhet jag tog mig an den här boken, som behandlar synen på barn och barns livsvillkor under 1200-, 1300- och 1400-talet. Som psykolog med fokus på utveckling och avvikelser har jag mött spridda tankar om barn i historisk tid men aldrig

tidigare läst en bok skriven av en historiker med ambitionen att studera tendenser över längre tidsperioder. Vad hade boken att ge mig, fanns det något nytt att upptäcka?

Boken närmar sig barns liv utifrån olika infallsvinklar, synen på utvecklingsfaser

och när en människa anses vuxen och myndig, moraliska aspekter och rättsliga förhållanden, men även känslouttryck och relationer. Den behandlar också fosterhem, som förut fungerade på ett annat sätt än i dag, förekomsten av trälldom och slaveri, våld mot barn och familjebildning, det vill säga giftermål och barnafödande. Många av dessa teman är intressanta och tankeväckande, men trots det kändes texten alltför ofta vag, i och för sig detaljrik men ändå ofokuserad. Jag stannade ofta upp med en fråga: vad säger detta mig? Vad betyder det?

Synen på utvecklingsfaser under medeltiden har många likheter med den nu gällande inom psykologin, fastän vi givetvis använder andra begrepp och har en mer djuplodande kunskap. Avsnittet tenderar att bli långt och omständligt med upprepningar och omtagningar utan att framställningen fördjupas. Detsamma gäller kapitlet om känslouttryck.

Visst kan det vara intressant att ta del av dåtidens praxis att låta släkt eller andra ta hand om egna barn för att skapa allianser och samarbeten, men texten kanske hade känts mera engagerande om den rymt reflektioner kring likheter och skillnader mellan dåtid och nutid. Att bo i fosterhem var förr inte främst motiverat av de biologiska föräldrarnas bristande förmåga utan mera ett uttänkt steg i att ge framtida trygghet genom att vidga familjernas kontaktytor och åtaganden. På den tiden byggde mycket av den sociala och ekonomiska tryggheten på familjens ställning, eftersom det inte fanns något utbyggt samhällsligt skyddsnät. Och kyrkans inflytande över människors liv och moraluppfattning var självklar. Det är tänkvärt hur mycket av välfärdssamhällets verksamheter som har sin bakgrund i kyrklig miljö.

En del teman är mera engagerande än andra, och kanske skulle en djupdykning och ingående historisk skildring av fenomenen som verkligen kontrasterar mot vår tids praxis bli mera meningsfull. Boken sveper över många områden och rör sig på olika nivåer, den tenderar helt enkelt att greppa om lite för mycket, alltifrån rent teoretiska frågor till mer konkreta sedvänjor och vardagsbruk.

På några punkter ifrågasätter författaren en vida spridd bild av medeltiden. Det gäller uppfattningen att familjerna gene-

rellt var mycket barnrika, vilket hon kan visa inte var fallet. Variationen var stor och skillnaden mellan allmoge och högre stånd var påtaglig. Välbeställda familjer hade mera hjälp med att ta hand om sina barn och kunde ha en större barnaskara, som också var en tillgång på många sätt. I de lägre skikten begränsade man barnafödandet mer än vad som oftast brukar hävdas. Samtidigt

är det sant att barnadödligheten var hög. Det är också sant att många kvinnor i fertil ålder dog i barnsäng samt att äldre personer över 60 år hade sämre hälsa med ökad risk för dödsfall. Däremot tillbakavisar hon tesen att de känslomässiga banden var svagare speciellt i förhållande till små barn, som löpte stor risk att gå en för tidig död till mötes på grund av sjukdomar eller olycksfall. Österberg visar att det finns fog att anta att föräldrar då som nu var djupt fästa vid sina barn. Att tro något annat är säkerligen en felaktig efterkonstruktion. På den punkten fick hon mig att tänka om, då jag kanske något oreflekterat hade anammat den vitt spridda uppfattningen att barn föddes i mängder, och att vuxna var en smula känslomässigt distanserade till de små. Som en följd av det ansågs också kroppssaga vara

mera accepterat, men även på den punkten lyckas hon nyansera bilden. Hon beskriver till exempel hur skillnaden mellan nödvändiga tillrättavisningar och besinningslöst våld mot barn också då uppmärksammades, och att den som förgrep sig mot barn kunde ställas inför rätta och dömas. Men trots det finns det ju stora skillnader jämfört med dagens synsätt och rättstillämpning. Även här fick jag en bestämd känsla av att boken hade vunnit på ett större inslag av kritisk diskussion. När äldre tiders stränga auktoriteter bestraffade och tillrättavisade så tillfogade de självfallet mycken skada. Samtidigt kan man se att bristen på respekt för auktoriteter, som ofta är fallet i dag, också åtföljs av en ökad ångest och otrygghet, då tillrättavisningar ändå ges, kanske i mer subtila former av våld. Det är tankegångar som sällan formuleras och diskuteras.

Väl framme vid bokens sista kapitel får jag de vidare referensramar och begrepp som hjälper mig att se hur författaren haft ambitionen att belysa vår tids syn på barn, genom att i någon mån konfrontera gängse uppfattningar om en utveckling från det traditionella till det moderna. Hon vill framför allt få oss att inse att medeltiden inte är någon helt igenom mörk och oupplyst epok, som skiljer sig så dramatiskt från nutidens moderna samhälle. Utvecklingen kan inte beskrivas som en radikal förändring från ett oupplyst skede till vår tids allt större med-

vetenhet om barns sårbarhet och skyddsbehov. Hon vill hellre att vi ser att även medeltiden rymmer frön av vårt moderna tänkande.

Här hittade jag äntligen en del resonemang som satte in olika historiska faktauppgifter i ett sammanhang. Det är detta som hjälper oss att ta avstamp i historien för att förstå samtiden och även dra upp riktlinjer framåt. Mer av detta hade behövts för att ge mina tankar näring. Det är ju därför historiska skildringar, som just denna, är viktiga för en bredare allmänhet, för att ge perspektiv på nuet och göra oss medvetna och eftertänksamma. En sådan tanke som författaren själv delar med sig av är betydelsen av pacifism. Det är lätt att hålla med. När man studerar livet ur det lilla barnets synvinkel finns det inga som helst rationella eller moraliska motiv för krig. Ett samhällsbygge som syftar till att förbättra livsvillkoren för de svagaste kan raseras på ett ögonblick när destruktiva krafter släpps lösa. Det gagnar inte någon.

Boken är vackert formgiven och ger förhoppningar om många goda lässtunder. Men tyvärr är det min uppfattning att man måste rusta sig med en rejäl portion uthållighet och outtröttlig koncentration för att orka ta sig igenom de knappt 400 sidorna. Då kan man förvisso vaska fram en hel del guldkorn.

GUNILLA MARIA OLSSON